

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Mikuláš Starý

Komentovaný překlad: *Introduction: Britain in the Modern World (In Storry, M a Childs, P: British Cultural identities. Londýn a New York: Routledge, 2002)*

Commented translation: *Introduction: Britain in the Modern World (In Storry, M a Childs, P: British Cultural identities. Londýn a New York: Routledge, 2002)*

Praha 2012

Mgr. David Mraček

Děkuji svému vedoucímu, Mgr. Davidu Mračkovi, za cenné rady při vypracování této práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11.1.2012

Abstrakt

První částí této práce je překlad úvodu do učebnice *Britské kulturní identity*. Překlad je určen dvěma skupinám adresátů, a to studentům univerzity třetího věku a lidem, kteří jedou do Británie pracovat a chtějí mít povědomí o britské kultuře. Tomuto účelu je podřízen celý překladatelský proces. Druhá část práce se zabývá analýzou vnětextových a vnitrotextových faktorů originálu a popisuje, jak se tyto faktory při překladu mění. Dále určuje metodu překladu, hlavní překladatelské problémy a jejich řešení a popisuje posuny, které v překladu nastaly.

Abstract

The first part of this thesis is a translation of the introduction of the *British Cultural Identities* textbook. There are two groups of translation recipients. One are students of the university of the third age and the other are people who plan to work in Britain and want to have at least a basic knowledge of British culture. This purpose governs the whole translation process. The second part of this thesis is focused on analyzing extratextual and intratextual factors of the original text and describes how these change in the translation. It also establishes a translation method, describes the major translation problems and their solutions and specifies the shifts that occurred in the translation.

Klíčová slova

Británie, kultura, identita, realie, život v Británii, politika, sport, media, školství, instituce

Keywords

Britain, culture, identity, British facts, life in Britain, politics, sport, media, schooling, institutions

Obsah

1. Úvod	6
2. Překlad	7
3. Komentář	30
3.1. Analýza výchozího textu	31
3.1.1. Vnětextové faktory	31
3.1.2. Vnitrotextové faktory	33
3.2. Zadání	36
3.3. Překladatelská metoda a konkrétní překladatelské problémy	39
3.3.1. Vlastní jména	40
3.3.2. Citace	44
3.3.3. Novotvary	44
3.3.4. Koheze	46
3.3.5. Slovní spojení bez jednoznačného českého ekvivalentu	47
3.3.6. Problémy na syntaktické rovině	48
3.4. Závěr	50
Resumé	51
Bibliografie	52
Příloha – výchozí text: „Introduction: Britain in the modern world“	

1. Úvod

Tématem této práce je překlad úvodu do učebnice *Britské kulturní identity*, který tvoří první část. Druhou částí práce je komentář, ve kterém popisuji, jaké bylo potřeba vzít v potaz vnětextové a vnitrotextové faktory originálu a jak se tyto faktory změnilo s přihlédnutím k překladatelskému zadání. Během procesu překládání jsem narazil na mnoho problémů a ty jsou hlavní náplní komentáře. Na konkrétních příkladech ilustruji jejich jednotlivé okruhy a určuji, k jakým posunům při překladu dochází.

2. Překlad

Úvod: Británie v moderním světě

Tato kniha pojednává o současné Británii a jejích obyvatelích. Británie je zemí, která má jasně definované hranice, typickou krajinu, dlouhé dějiny a své místo v různých mezinárodních ekonomických, sociálních a politických žebříčcích. Britové se však popisují mnohem obtížněji než jejich země – na jednu stranu někteří nežijí v Británii, na druhou stranu se mnoho obyvatel Británie za Brity nepovažuje. Národnost je pocit, že někam patříme a že tam kulturně zapadáme. Někteří lidé říkají, že naši národnost určuje, kde se rozhodneme bydlet nebo kterému týmu fandíme při sportovních utkáních. Jiní lidé jsou zase názoru, že záleží na tom, za kterou zemi bychom bojovali. Existuje i argument, že národnost již v Británii nemá takovou sílu jako dříve a že je zkrátka určena okolnostmi. Národnost podle této teorie dnes není zdaleka tak důležitá jako lokální nebo globální identity. Příbuzní, kamarádi a komunity jsou pro nás důležitější, stejně tak jako nadnárodní kultura.

Národnost je především otázkou identity, a je proto spojena i s jinými druhy identity jako je například etnická příslušnost, pohlaví, sexualita, náboženství, věk a povolání. Tato kniha se pokouší nastínit některá tato spojení identit v Británii na začátku jedenadvacátého století. Jako taková bude samozřejmě zkoumat rozdíl mezi britskými kulturními identitami a kulturními identitami v Británii.

T. S. Eliot před padesáti lety pronesl slavný výrok, že „kultura“ zahrnuje „všechny typické aktivity a zájmy určité skupiny lidí.“ Podle něj to v Anglii byl dostih epsomské derby, veslařské závody Henley Regatta, městečko Cowes na ostrově Wight, začátek sezóny lovu na tetřevy 12. srpna, finále poháru, psí dostihy, pinball, šipky, sýr wensleydale, vařené zelí nakrájené na kousky, řepa naložená v octu, gotické kostely

z devatenáctého století a hudba skladatele Edwarda Elgara. O padesát let později se pojetí anglické a britské identity zcela změnilo. Málokdo by dnes považoval například 12. srpen za důležitý. Televize, jež na Eliotovu seznamu vůbec nefigurovala, se podle tabulky 0.1 jeví jako hlavní kulturní „tmel“, který Brity spojuje.

Tabulka 0.1 Konverzační témata mezi kamarády a v rodině, 1991

<i>Téma</i>	<i>Procento lidí, kteří o tématu někdy mluví</i>
Reklama	2
Velké podniky	2
Výchova dětí	26
Oblečení a móda	19
Náklady na život	43
Školství	20
Zahrádkaření	16
Právo a pořádek	16
Sousedé nebo kolegové z práce	21
Politici	8
Náboženství	6
Sport	25
Televizní pořady	48
Vláda	19
Odbory	1
Články v novinách	19
Zdravotnické a sociální služby	18
Nezaměstnanost	16
Zdraví	21
Ani jedno z uvedených / nevím	3

Zdroj: Průzkum názorů na reklamu, TOM, 1991

Samotný výraz „britský“ je sporný. V posledních letech se zčásti v reakci na decentralizaci politické moci a přenesení některých pravomocí na Skotsko, Wales a Severní Irsko diskutovalo o tom, co znamená být Britem. Když jsou všichni obyvatelé Británie Britové, proč někteří lidé cítí potřebu vrátit se ke svým dřívějším „národnostem“? A když se na některé přenáší moc, co se stane s Angličany, kteří dříve měli převahu?

Při zkoumání národností musíme upozornit na to, že se často používá slovo „britskost“ místo slova „anglickost“. Na náhrobku Williama Gladstona je vytesáno „Premiér Anglie“ – zcela se ignoruje Wales, Skotsko a Severní Irsko! Lidé z těchto tří zemí si myslí, že záměna „anglickosti“ za „britskost“ potlačuje jejich identitu. Jestli jsou Britové a Angličané totiž lidé, v označení nezbyvá prostor pro další národnosti, které na Britských ostrovech žijí. Velšský duchovní a básník R. S. Thomas pravil: „Británie pro mě neexistuje. Je to abstraktní pojem, který byl velšskému lidu vnucen“. Pro něj byla pouhou součástí imperialistického dobývání a nechtěl s ní mít nic společného.

Hlavní otázkou tedy je, zda nás i dnes národnost nějakým způsobem ovlivňuje. Někteří komentátoři naznačují, že se britská kulturní identita lépe popisuje spíše pohledem ven než dovnitř. Argumentují tím, že Británie je jen jedním z mnoha členů McLuhanovy „globální vesnice“, kde současný stav není výsledkem domácího společenského vývoje, ale různých celosvětových vlivů. Bezpochybně je to do jisté míry pravda. Stačí se podívat, jak jsou populární McDonaldy a americké značky oblečení nebo jak mezi restauracemi převládají ty, které vaří zahraniční kuchyni. (V Británii je osm tisíc indických restaurací.) Tento názor bychom zajisté měli brát v úvahu. Nežijeme snad v globální kultuře? Netěšíme se vlivům mnoha míst po celém světě a není identita pro každého jiná? Lidé jsou ovlivněni tím, kolik jim je let, zda bydlí ve velkém městě nebo na vesnici nebo zda mají dostatek či nedostatek peněz.

Nebyla zkrátka národnost nahrazena „kulturní“ identitou? Naše kniha se snaží na tyto otázky nalézt odpověď.

Naše kulturní identita je zčásti daná našim původem a zčásti si ji můžeme vybrat. Na každého působí určitý počet vlivů daných jak genetikou, tak prostředím. To znamená, že každý po svých rodičích zdědí etnickou příslušnost, fyzickou zdatnost, inteligenci a tak dále, ale na jeho vývoj má vliv i prostředí, ve kterém žije. Rodina, bydliště, školství, náboženství, hudba, to je několik příkladů toho, co určuje náš životní styl. Do určité míry si svou kulturní identitu člověk vytváří sám svými vlastními volbami. Může tak například být fanouškem Beatles nebo Manchesteru United, chodit na operu nebo sledovat filmy. Může přijmout nebo odmítnout hodnoty svých rodičů a společenská očekávání. Všechny tyto faktory naši identitu ovlivňují bez ohledu na to, zda si to uvědomujeme.

V názvu knihy jsme použili slovo „identity“ v množném čísle, abychom zdůraznili, že na Brity nestačí pouze jeden popis. Britská kultura se vyvíjela dva tisíce let a jedna z jejích silných stránek je právě rozmanitost obyvatelstva. K jejímu rozvoji přispělo mnoho národů z mnoha kontinentů. Většina lidí například neví, že v době, kdy byla Británie pod římskou nadvládou, hlídala posádka afrických vojáků pod vedením Septima Servia Hadriánovu stěnu. Moderní Británie se skládá z mnoha prvků, mezi kterými je často napětí, ale ještě častěji se doplňují. Žije zde například nespočet lidí, kteří mezi sebou jinde na světě měli tvrdé spory, ale v Británii se jim podařilo alespoň většinou najít společnou řeč. Hinduisté a muslimové, protestanti a katolíci, Řekové a Turci, tito všichni dokázali zapomenout na své ideologické rozdíly, aby mohli žít ve stabilním státě s dobrým školstvím, zdravotnictvím a rostoucí ekonomikou. Jedním z cílů této studie je určit, které prvky britské kultury tuto přízeň způsobují.

Britské kulturní identity popisují, jak Britové vidí sami sebe. Zabývají se kulturou, již Britové vytvářejí a již jsou zároveň formováni. Pod pojmem „kultura“ máme na mysli obecně společné znaky života v Británii, které jsou výsledkem dynamické směsi lidí různého stáří, rasy, původu a pohlaví s různými příjmy a zájmy. Identity, které jsou touto kulturou vytvořeny, se mohou u jednotlivců i celé společnosti měnit. Naše téma je složité a proměnlivé, a tak i naše závěry budou platit dočasně a budou značně obecné. Naší konstantou je, že lidé, kteří na Britských ostrovech žijí, jsou takoví, jací jsou, zčásti právě protože tam žijí.

Při naší analýze se budeme zabývat současnými politickými, společenskými a kulturními událostmi a uvedeme tak základní informace o Británii: kdo je u moci, jaké je rasové složení, kolik má Británie obyvatel, jaké jsou klíčové instituce, hlavní sporty a náboženství a tak dále. Abychom vytvořili celistvý obrázek, na některých místech uvedeme stručná srovnání s minulostí. Nedávné události, které budeme zkoumat, nám o Británii odhalují některá základní fakta z politického, společenského i kulturního života. Dovedou nás také k závěru, že britská společnost je velice složitá, a pokud ji chceme pochopit, musíme ji pečlivě rozebrat.

Britské instituce

Na seznamu tradičních pilířů Británie by v kolonce „nejdůležitější oficiální instituce“ zajisté figuroval parlament, právní systém zaručující právní stát, kvalitní školství, anglikánská církev, centrální banka Velké Británie, londýnská burza a BBC. Přestože to všechno jsou prvky stabilní společnosti, o kultuře, které jsou základem, nám toho řeknou pramálo. Existuje i celá řada dalších „institucí“, které mají na život lidí stejný, ne-li větší vliv, přestože jsou „neoficiální“: veslařský závod Henley Royal Regatta, kriket na stadionu Lords v Londýně, závody koní Badminton Horse Trials, jachting ve městě Cowes, rugby na stadionu Twickenham, popový festival Glastonbury, měsíc

festivalů v Edinburgu pod společným názvem „Edinburský festival“ a karneval v Notting Hillu. Ani jedna z těchto událostí nepatří k oficiální instituci, ale lidé je mají zapsané v mentálním „kalendáři“ a jsou součástí kulturního „menu“, ze kterého si někteří Britové vybírají svou identitu. Doplňují je i další sportovní a společenské akce jako například fotbalové zápasy, psí a koňské dostihy, turnaje v šipkách, kulečnické zápasy a ženské spolky. Příznivci těchto aktivit je pro svůj kulturní život považují za naprosto nepostradatelné.

Tato „polooficiální“ britská kulturní scéna je dále podpořena systémem samostatných organizací, které podporují nadané lidi, již by své nadání možná v jiné kultuře nedostali možnost rozvinout. Mezi tyto organizace patří fotbalové a amatérské atletické asociace, soukromé galerie, které propagují umělce jako Damiena Hirsta a jeho ovci ve formaldehydu, Tracey Eminovou a její postel s použitými kondomy nebo Martina Creeda a jeho pokoj, v kterém se zapínají a vypínají světla, nakladatelství, díky kterým se mohl tolik proslavit Harry Potter, filmová a televizní vydavatelství, která točí seriály jako *Brookside* a *Hollyoaks*, reklamní a designový průmysl a hudební průmysl od nejmenších nahrávacích studií po obrovské hudební společnosti jako EMI a HMV. Tyto organizace mají svůj podíl na britské kulturní scéně, nemají ale žádný oficiální status a nejsou financovány státem.

Populární kultura

Kdybychom zkoumali britský národ pomocí jeho oficiálních institucí, velké oblasti kultury by zůstaly neprobádány. Etnické komunity by nedostaly žádný prostor. Stejně by dopadla poslední móda pro mladé, klubová kultura, komiksy a hospody, přestože se kolem nich točí životy mnoha lidí. Nebyla by ani zmínka o té Británii, o které se píše v nesčetných úzce zaměřených časopisech. Ucelenější obrázek o současné britské kultuře si uděláme spíše tím, že budeme zkoumat život běžného člověka, který je

většinou vystaven nižší kultuře, jež prosakuje na povrch každodenního života. Můžeme ho zkoumat pomocí prvků populární kultury jako je hudba, časopisy, televize a film, a vždy budeme uvádět konkrétní příklady.

Jak již bylo řečeno, populární kultura je spíše „nižší“ (seriály, bulvární tisk, „reality show“ jako například *Big Brother*), ale může pro nás být užitečnější než kultura vysoká (opera, divadlo), protože odráží nejaktuálnější vkus široké veřejnosti a umožňuje nám proniknout do psychologie, motivací a cílů běžných Britů. Vysoká kultura je naopak zaváděna shora pomocí školních osnov a úmyslně ignoruje běžný život a současné společenské trendy. Britská kultura se neenergičtěji vyvíjí na okrajích, ne ve středu. Do hlavního proudu dnes již patří v hudbě hip hop a rap, v módě sárí a kimona, ve stylu dredy, piercing a tetování a v literatuře romány od spisovatele pákistánsko-britského původu Hanifa Kureishiho, mladé spisovatelky Zadie Smithové a poezie od rastafariánského básníka a zpěváka Benjaminia Zephaniaha.

Školství

Naše zaměření na populární kulturu nám umožní lépe držet krok s rychlými společenskými změnami. V poslední době se například značně proměnil model vzdělávání. Soukromé školy, ve kterých se platí školné, měly vždy na britskou společnost nepoměrně velký vliv, a to hlavně protože udržují třídní systém. Ambiciózní lidé z etnických menšin vidí Británii jako zemi, kde kravata ze staré soukromé školy něco znamená, a protože se pořád setkávají se skrytými rasovými předsudky, považují soukromé školství za možnost, jak se prosadit. Jeden z hlavních prostředků pro společenský postup se tak značně kulturně mění. Do soukromých škol sice vždy docházelo několik málo žáků z etnických menšin, ale většinou to byli synové mocných zahraničních dynastií. Například do fiktivní soukromé školy Greyfriars, již navštěvovala postava Billy Bunter v komiksu *Magnet*, který ve třicátých letech psal Charles

Hamilton, chodil indický šlechtic, nabob z Bhanipuru jménem Hurree Jamset Ram Singh. Takovéto postavy v populární kultuře zajisté přispěly k tomu, že si lidé slavné soukromé školy jako Eton nebo Harrow představují jako velice tajuplná místa. Jejich reálná atmosféra přesto bývala hlavně bělošská, anglosaská a protestantská a podporovala vládnoucí třídu. Dnes je však v soukromém školství mnohem větší podíl žáků z etnických menšin než ve státních školách a tito žáci již nejsou ze zahraničí, ale z Británie. V důsledku toho mají etnické menšiny větší zastoupení ve vládnoucí třídě.

Mezi další faktory současných kulturních změn patří: zcela nová definice rodiny, nové technologie: počítače, mobilní telefony, internet, DVD. Běžný život Britů se přizpůsobuje měnícím se kariérním vzorům, novým dovednostem, které vyžadují zaměstnavatelé, a novým druhům zábavy. Většina dnešních univerzitních posluchačů navštěvuje kurzy, které před deseti lety neexistovaly. Nabízí se například vysokoškolské kurzy módy, cestovního ruchu, ošetrovatelství, filmu, médií, fotbalu nebo populární hudby. V tak konzervativní zemi, jakou je Británie, to představuje zásadní změnu.

Metodologie

Být Břitem v dnešní době, kdy je změna jedinou konstantou, znamená něco zcela jiného než před deseti lety. Nepomohou nám ani přetrvávající stereotypy. V anketě z roku 1999 si mladí Evropané s Británií spojovali těchto pět prvků: Shakespeara, Londýn, BBC, Beatles a královskou rodinu. V současnosti jsou tyto asociace velice zastaralé. Jakákoli britská identita zachycená v jeden jediný okamžik bude zkreslená. Rozhodli jsme se tedy prozkoumat několik nových studií o tom, jak Britové žijí, abychom zjistili, zda nám pomohou určit, jak současná britská společnost funguje. Řada zdrojů nedávno prezentovala svůj pohled na oblasti života, které považuje za důležité. Později se zaměříme na následující čtyři příklady. Zprvė se podíváme na list *The Sunday Times*, který každý rok vydává seznam tisíce nejbohatších obyvatel Británie, což je jeden ze

způsobů, jak posoudit, jací lidé zde žijí. Předpokládáme, že jejich bohatství neodráží pouze jejich nasazení a píli, ale i jejich cíle, hodnoty a názory. Z druhého budeme zkoumat nedělní list *The Observer*, který v roce 2001 vydal studii s názvem „Británie odhalena“ („Britain Uncovered“). Zabývala se „dnešním způsobem života: peníze, práce, láska, sex, kriminalita, mládí, rasy, náboženství, vzdělání a ignorance.“ Obsahuje směsici událostí z kulturní scény, které zachycují současné významné trendy. Zatřetí rozebereme program *Británie od A po Z (An A-Z of Britishness)*, v němž se televizní stanice Channel 5 snaží zachytit podstatu současné britské kultury. Začtvrté probereme seznam typických znaků Anglie, který vyšel v roce 1998 v románu jménem *Anglie, Anglie (England, England)* od spisovatele Juliana Barnes. Všechny tyto pokusy o popis stále se měnící britské kultury zanalyzujeme a zjistíme tak, jak nám mohou jejich různé přístupy k problematice být užitečné. Nejdříve se však skrze některé politické, společenské, kulturní a sportovní události podíváme, jak lidé odráží a zároveň vytváří kulturu, která je obklopuje.

Politika

V červnu roku 2001 vyhrála volby podruhé za sebou Labouristická strana, když v dolní komoře získala 413 křesel ku 166 křeslům konzervativců. Bylo to opravdu veliké vítězství – vládní většina byla o 31 procent větší než při drtivém vítězství Konzervativní strany v čele s Margaret Thatcherovou v roce 1983. „Nová“ Labouristická strana se dostala k moci na vlně euforie v roce 1997 a zdá se, že má politickou situaci pod kontrolou a že se těší podpoře široké veřejnosti. Jaké mají lidé postoje ke své zemi a ke svým politikům je však možná patrnější z toho, že ve volbách v roce 2001 i 1997 byli bez podpory jakékoli strany zvoleni dva nezávislí kandidáti s velice úzkým volebním programem. V roce 1997 to byl Martin Bell a v roce 2001 Richard Taylor. Bývalý válečný zpravodaj Bell s prohlášením své „slušnosti“ porazil úřadujícího konzervativce

Neila Hamiltona, který byl obviněn z nemravného chování. Taylor, nemocniční konzultant v penzi, se svým programem založeným pouze na zmenšení místní nemocnice dokázal svým vítězstvím o 17.630 hlasů připravit o křeslo labouristického ministerského tajemníka! Bell i Taylor proti sobě měli promyšlené, komplikované a drahé politické mašinérie ve volbách, kdy byl celkový výsledek vždy naprosto jednoznačný. Zato mladí voliči se od politiky cítí tak odcizeni, že jim politické strany během posledních voleb posílaly na mobilní telefony zprávy, aby se je pokusili přesvědčit, že mají volit právě je.

Z toho můžeme usoudit, že přestože je u moci Labouristická strana a parlament je občany právoplatně zvolen, Britové profesionálním politikům dávají moc jen opatrně, a když se naskytne možnost, jsou připraveni je vyhodit. Britové totiž odjakživa nedůvěřují profesionálům (Británie měla prvního profesionálního premiéra, Benjamina Disraeliho, až v roce 1868, a rugby hráli pouze amatéři až do devadesátých let dvacátého století). V minulosti byli lidé raději, když vládl „nadaný amatér“ nebo aristokrat s velkým rodinným bohatstvím, kterého bylo těžké podplatit. Dnes je profesionalita uznávána více, ale lidé jsou přesto připraveni zvolit kandidáty, kteří pracují bez pomoci ale i bez omezení stranické mašinérie.

Společnost

Když matka současné britské královny Alžběta v roce 2001 slavila své stoprvní narozeniny, konala se k této příležitosti sešlost královské rodiny. Královnu matku měli rádi lidé všech společenských vrstev. Buckinghamský palác do té doby neměl zcela dobré vztahy s veřejností, teď se ale snažil být „uživatelsky přívětivý“, a tak byla pro média připravena fotografická příležitost. Výsledek však nenaplnil očekávání. Noviny totiž královskou rodinu kritizovaly za to, že na invalidním vozíku doslova „vyvezla“ princeznu Margaret, sestru královny Alžběty. Na první pohled bylo patrné, že je těžce

nemocná, a takto ji vystavit na oči veřejnosti se považovalo za nelidské narušení jejich osobních práv. Měla to být pečlivě připravená slavnostní událost, ale naopak dala antimonarchistům možnost vyjádřit své výhrady proti královské rodině i monarchii obecně.

Zde můžeme opět usuzovat, že zapůsobil typický britský individualismus. Britové nemají rádi, když jim někdo diktuje, jaké mají mít pocity a reakce. Jedním z důsledků britské protestantské reformace bylo, že si jedinci udrželi právo na vlastní názor. Tato protestantská tradice založená na nezávislosti je úzce spjata s ideou rovnostářství a fair play. Staví názory a chování jedince nad konformitu davu, a tak se lidem přičí, když se někdo tyto jejich soukromé názory pokouší ovlivňovat a organizovat. Pro sebe i pro ostatní chtějí svobodu a ta zahrnuje i právo na soukromí.

Kultura

Na konci devadesátých let dala britská vláda postavit obrovskou kupolovitou stavbu v Greenwichi jménem Dóm tisíciletí (Millenium Dome), aby zde mohla představovat prvky Británie, které považovala za důležité. Stavba měla zcela určitě vládě také posílit autoritu po vzoru Křišťálového paláce (Crystal Palace) v londýnském Hyde Parku, který tehdejší vláda vybuodovala pro účely Světové výstavy v roce 1851. Tony Blair o Dómu prohlásil, že představuje „vítězství odvahy nad cynismem“. Vláda utratila miliardu liber z peněz daňových poplatníků za výstavbu stanu a za atrakce, které do něj umístila. Uvnitř mohli lidé navštívit několik částí, které se věnovaly například víře nebo lidskému tělu a měly návštěvníky informovat i pobavit.

Celý projekt byl však od samého počátku katastrofální. Přestože měl reprezentovat Británii, s lidmi se nikdo neporadil, a tak se necítili jeho součástí. Z plánovaných 12 milionů návštěvníků přišlo pouze 5,4 milionu. Podle mnoha lidí je Dóm pravým opakem prosperujícího projektu Eden (projekt v hrabství Cornwall

zaměřený na biodiverzitu se třemi obrovskými skleníkovými kopulemi), jenž začínal jako komunitní projekt, do kterého se zapojovali místní lidé a který nebyl financován státem. Lidé navíc Dóm považovali za jeden z mnoha projektů, které vysávají peníze z regionů ve prospěch Londýna. Nelíbilo se jim, že je nutí ho navštívit, a čím víc je ministři komandovali, tím se jim tam chtělo méně.

Nízká návštěvnost poukazuje na dvě věci: zaprvé byly vybrány velice pochybné prvky, které se měly oslavovat (část zabývající se vírou spolufinancovali bratři Hindujoové, kteří výměnou měli dostat britské pasy) a zadruhé si Britové od nikoho, a obzvláště ne od vlády, nenechají říkat, co sem jim má líbit a co mají dělat. Odmítavý postoj k autoritě vlády patří k zásadním znakům britské kulturní identity. Lidé se nenechají šikanovat. (V písni „Vládni, Británie“ („Rule Britannia“) se zpívá, že Britové nikdy nebudou otroky.) Neúspěch Dómu nám ukazuje, že v demokratické společnosti je vláda často bezmocná.

Sport

Člověk, který je hrdý na úspěchy národních sportovců, má ke své zemi zcela jistě silné pouto. Je s podivem, že tento fenomén přetrvává nebo dokonce roste, přestože se moc decentralizuje do regionů a Británie je začleněna do Evropy. Touto problematikou se budeme zabývat později. (Třicet let po vstupu Británie do Evropského hospodářského společenství stále ještě píše deník *The Daily Telegraph* o evropských událostech v rubrice „zahraničí“.)

V Británii se lidé o sport vždy zajímali. Úspěšní sportovci bývají vynášeni do nebes: kriketista z devatenáctého století W. G. Grace, Roger Bannister, první, kdo zaběhl míli pod čtyři minuty, sprinter Linford Christie a mnoho dalších. Britové dokážou obzvláště ocenit úspěchy ve fotbale. Tato hra je pro to, jak Britové vidí sami sebe, naprosto zásadní. Fanaticky ji fandí muži i ženy bez ohledu na věk ze všech

společenských vrstev a regionů. Z jakéhokoli zápasu například mezi Anglií a Německem se rázem stává více než jen sportovní utkání. Na vítězství 4–2 nad Německem ve finále mistrovství světa v roce 1966 se vzpomíná s jakousi škodolibou radostí. Komentátorova slova „Myslí si, že je po všem ... teď už opravdu ano“ se po zápase stala slavným titulkem v deníku *The Sun* (podle jeho slov v angličtině „They think it's all over ... it is now“ se také jmenuje populární televizní soutěž s otázkami ze světa sportu společnosti BBC). Po vítězství 5–1 nad Německem v roce 2001 (devět měsíců předtím na londýnském stadionu Wembley Anglie s Německem prohrála 1–0) se děly nevídané věci. Jásali i lidé, kteří fotbal za běžných okolností nesledují. Televizní a rádioví hlasatelé a hlasatelky se vůbec nesnažili skrýt své emoce. Ponurý tón, kterým popisují každodenní tragické události, z jejich reportáží zmizel. Sport byl pozitivní a lidi spojoval. Jedna část britské společnosti však zůstala téměř bez povšimnutí, a to angličtí fotbaloví chuligáni, kteří po zápase v Mnichově řádili a skandovali „je jen jeden ‚Bombardér‘ Harris^{*}“. Ze dne na den se středostavovské obavy ze špatného chování britských chuligánů v zahraničí změnilo v triumfální oslavování velkého vítězství, přičemž mu „několik málo horkých hlav“ nesmělo nijak ubírat na významu.

Xenofobie

Způsob, jakým se v médiích prezentují zprávy, nám napoví mnoho o britských čtenářích a divácích. Například zpravodajství o uprchlících a žadatelích o azyl odhalilo zásadní rozdíl mezi postoji, které mají Britové vůči cizincům, a všeobecně uznávaným pojetím toho, co znamená být Britem. Při pokusu zavděčit se svým stoupencům někdejší vůdce Konzervativní strany William Hague uprchlíky označil za „falešné žadatele o azyl“. Rozhněval si tím však nejen svoje protivníky, ale i svoje zastánce. Podle odpůrců jeho slova dokazovala, že konzervativci jsou rasisté, zatímco přívrženci ho kritizovali za to,

* Sir Arthur Harris byl zodpovědný za plošné bombardování německých měst během druhé světové války.

že se nedistancoval od nesoucité předminulé vůdkyně strany, chladnokrevné Margaret Thatcherové.

Události jako tato mohou způsobit vzestup skrytého nacionalismu. Stává se tak okamžitě a noviny dokážou proti „nepříteli“ získat velkou podporu doslova ze dne na den. List *The Sun* v roce 1981 při válce o Falklandy vyvolal vlnu nenávisti proti Argentincům. Většina jeho čtenářů ani nevěděla, kde Falklandy jsou, ale rádi využili příležitosti být xenofoby. Stačí se podívat, jak mohl být v okamžiku očerněn irácký vůdce Saddam Hussein, srbský prezident Slobodan Milošević nebo zimbabwský premiér Robert Mugabe, a je ihned patrné, že v určité části britské společnosti dřímá rasismus, který se může kdykoli probudit. Dokonce i na Královském varietním představení (Royal Variety Performance) v roce 2001 vystoupil komik, jehož představení bylo založené na nenávisti k Francouzům! Zejména starší generace nemá k takovéto antipatii k jiným národům daleko. Mladí a vzdělaní lidé naopak hledají své hodnoty v Evropě a v USA.

Výše uvedené příklady ze současného dění poukazují na to, jak je Británie složitá. Protože je směsicí paradoxů, je obtížné o ní vyvodit jakékoli obecné závěry. Lidé jsou zde celkově konformní a konzervativní, ale přesto se Británie neustále mění. Vládne parlament, ale hlas obyvatel je dobře slyšet. Státní zřízení je monarchie, ale žije zde mnoho republikánů. Lidé v Británii vytváří mnoho populární a „vysoké“ kultury, ale dokážou být i nevzdělanými chuligány. Složení obyvatel se také neustále mění. Většinu sice stále tvoří běloši, ale 6,8 procenta obyvatel jsou z etnických menšin, převážně z Karibských ostrovů, Afriky a Indického poloostrova. Takovéto zdánlivé protiklady a napětí se pochopí jen těžko a proto pro nás bude jednodušší mluvit o „Britániích“ stejně jako o „identitách“ z názvu této knihy.

Postmodernismus

Dalo by se říct, že se dnešní Británie v ničem neliší od ostatních rozvinutých států. V povrchním postmoderním světě vztahů s veřejností a fúzí všemožných stylů se městský rozvoj ubírá všude takřka stejným směrem. Například nákupní středisko Trafford Centre v Manchesteru vypadá jako koláž postmoderního světa. Setkáte se zde s iluzivní malbou, řeckými sochami, výzdobou ve stylu art deco, nástěnnými malbami jako od Rexe Whistlera, benátskými freskami a maketou paluby, palubního nábytku a záchranných člunů Titaniku (asi snaha vytvořit atmosféru luxusního cestování i stejnojmenného „dojáku“ pro mladé). Můžete zde narazit i na laminátovou sochu amerického herce Sammyho Davise Juniora! Toto i další jemu podobná nákupní centra vylouhovaná v celosvětové „kultuře“ (nebo snad kýči?) mají své pevné místo v kulturním povědomí mladých i starých Britů. Jsou tito lidé pouhými „spotřebiteli“, kteří jsou definováni výrobky, jež musí kupovat? Nebo to snad jsou Britové, kteří v praxi uplatňují své multikulturní identity a navzájem se odlišují tím, jak nakupují? Právě tím se budeme zabývat.

Média

Možná, že ještě důležitější než celosvětové vlivy jsou v Británii domácí média. V dnešní době se vše odehrává v televizi. V seriálech se probírají morální a etická dilemata od práv homosexuálů a estetické chirurgie po eutanazii a potraty. Všichni lidé ve středu pozornosti a všechny organizace a firmy mají oddělení pro styk s veřejností, která řídí tok informací. Pokud politik rezignuje, musí tak učinit včas před večerními zprávami. Ministři musí jednat rychle, aby nevypadali nerozhodně, místo aby jednali moudře a s rozvahou. Médium ovládá samotnou zprávu. Nikdo v Británii nemůže tvrdit, že ho záplava šumů z vnějšku neovlivňuje. Lidé však přesto rozlišují mezi tím, co

tolerují, co uznávají a co si z kultury (případně alternativní kultury) sami pro sebe vyberou jako ochranu před vnějším světem.

Jazyk

Musíme si dávat pozor i u jazyka. V žádné diskusi o nacionalismu, identitě nebo aktuálních událostech není jazyk „nevinný“. Slova, která jakýkoli mluvčí vybere, odhalují jeho vnitřní postoje. Například v angličtině je slovo „foreign“ (cizí) mnohem nepřátelštější než jeho protějšky „étranger“/ „estrangeiro“ z románských jazyků nebo německé „ausländer“. Skrytou britskou xenofobii můžeme pozorovat i v hanlivém bulvárním výrazu „Honza Cizák“ („Johnny Foreigner“). V kapitole „Jazyk a etnicita“ se tímto tématem bude zabývat podrobněji. Zatím se zamysleme, jaký mají na kulturu a mezinárodní vztahy vliv tyto jazykové obraty: v angličtině „welsh“ (to welsh) znamená podvádět nebo švindlovat, „skotit“ (to scotch) znamená překazit, potlačit, zabránit a irské lano je zašlý neudržovaný provaz. Jinými slovy mají v jazyce dominantní země jména tří „druhotných“ zemí negativní konotace. Předsudky o jiných národech jsou tak v angličtině předem zakódovány.

Nyní se s uvážením všech těchto faktů podíváme na přístupy čtyř současných studií, o kterých jsme dříve mluvili. Všechny k odhalení pro Brity charakteristických rysů používají seznam nebo klíčová slova.

Seznam nejbohatších v *The Sunday Times*

Pohled na kulturu je zcela jistě ovlivněn stavem financí. Zdá se, že list *The Sunday Times* naprosto souhlasí s výrokem F. Scotta Fitzgeralda, že „bohatí jsou jiní“. Jejich bohatství má na kulturu zásadní dopad. I kdyby byli jako jednotlivci naprostí ignoranti, jako kolektiv často bývají mecenáši. Například milionář Maurice Saatchi již několik desítek let kupuje díla současných britských umělců. Bohaté častěji poznáme spíše

podle jejich okázalého křiklavého vkusu než podle jejich schopnosti rozlišovat kvalitu. Komička Ruby Wax například ve slavném televizním pořadu diváky provedla velice „svérázným“ domem vévodkyně z Yorku. Identita bohatých je dána tím, že jsou bohatí, a tudíž nemají taková omezení a potíže jako chudí, kteří tvoří zbytek země. Ti často bývají státní zaměstnanci – učitelé, sociální pracovníci, zaměstnanci pošty, úředníci – lidé, kteří se vyznačují svou užitečností. Bohatí by jako skupina téměř nikdy netvrdili, že jejich hlavním cílem je služba veřejnosti. Na seznamu *The Sunday Times* tedy figuruje jednačtyřicet lidí, kteří své peníze vydělali v módních společnostech včetně známých značek jako Joseph, French Connection (dnes FCUK) a Russell & Bromley. Tyto společnosti se snaží vytvářet bohatství pro rodiny, které je vlastní, a zajistit svým zaměstnancům plat. O službě veřejnosti nemůže být řeč.

V roce 2001 praskla internetová bublina, ale tradiční bohaté rodiny tato událost téměř nezasáhla. Vévoda z Westminstru, majitel 300 akrů pozemků v Mayfairu a Belgravii, byl tehdy nejbohatším člověkem v Británii. To však neznamená, že by byl jakkoli ohrožen vzestup Britů, kteří své peníze nezdědili, ale sami si je vydělali. Počet lidí, kteří své bohatství zdědili, v roce 2001 na seznamu opět klesl, a to na pouhých 241. To je nejméně od roku 1988, kdy byl seznam vytvořen poprvé. Z dvou set lidí tehdy uvedených na seznamu své peníze zdědilo 70 procent z nich. V kultuře, kde zděděné bohatství hraje tak důležitou roli, to představuje zásadní posun. Finanční změny podporují změny společenské a kulturní. *The Sunday Times* se zaměřují na peníze, a tak se z jejich seznamu dozvíme jen velice málo jak o samotných bohatých, tak o zbytku obyvatel. Většinu lidí na seznamu ale každý zná, a jsou tak součástí širší britské společnosti i hierarchie založené čistě na bohatství.

The Observer: Británie odhalena

Zatímco seznam listu *The Sunday Times* nám nabízí pohled na část britské společnosti, jejíž motivace a identita je založena hlavně na penězích, příloha deníku *The Observer* jménem „Británie odhalena“ („Britain uncovered“) k současné kultuře přistupuje „sociologicky“ a zahrnuje širší škálu lidí. Obsahuje výsledky průzkumu názorů Britů (69 procent je proti homosexuálním svatbám, nejoblíbenější evropská země je Španělsko a pouze 19 procent by si nesjednalo soukromé zdravotní pojištění a neposlalo by své děti na soukromou školu, pokud by měli dostatek peněz). Zaměřuje se i na chování britské veřejnosti (pokud by našli peněženku s dvěma sty liber, 37 procent dotázaných by si ji nechalo). Zkoumá také, co dělají lidé různých věkových kategorií od zanedbané mládeže po důchodce, dále přístup k práci, drogovou kulturu, školství a nakonec výstřednost některých Britů. Dvě části se zabývají duchovním stavem národa: první úpadkem institucionálního náboženství a přechodem k „domácím kostelům“ a druhá přitažlivostí tradičního islámu pro mladé muslimy.

Příloha funguje jako barometr „zdraví národa“ a její předpověď je pozitivní. Společnost se mění, ale pevně usazené normy stále zůstávají na svém místě, přestože se od nich lidé odchyľují. Novinář Burhan Wazir si například stěžuje na svou přísnou výchovu v Pákistánu, ale píše, že mladí britští muslimové dokážou skloubit svoje náboženství s možností chodit do klubů, pokud chtějí. Podobné dilema řeší i film *Východ je východ* (1999). Část o výstřednosti nastiňuje, že není možné všechny lidi zaškatulkovat. Autorka knihy o předměstí s názvem *Park and Ride* (2001) se například setkává s důchodcem, který se cítí vratce, „protože si vzal dvě éčka“ (tablety extáze). Dle jejího názoru dodává výstřednost kultuře energii a Británie je tak zajímavější, protože je nepředvídatelná.

The Observer se tímto přístupem snaží zachytit skutečnou Británii, ne tu z turistických brožur. Výzkum probíhal formou dotazníků a má tudíž svá omezení jak v otázkách, tak v prostoru pro odpovědi. Dotazovaní ne vždy odpovídají pravdivě. Bizarnost a neobyčejnost prodávají noviny, a proto se zveličují. V mezích liberálního levicového sklonu tohoto deníku však dostáváme celkově objektivní přehled.

Channel 5: Británie od A po Z

Ian Russell v roce 2001 vytvořil pro televizní stanici Channel 5 pořad s názvem *Británie od A po Z (An A-Z of Britishness)*. Tvůrci pomocí dvaceti šesti hesel zkoumali různé aspekty současné Británie. Vybrali v zásadě náhodná témata, která přinášela ode všeho něco, a aktéři pořadu si často nebrali servítky, kdy například taxikáři ze severu a z jihu vyjadřovali své předsudky o těch druhých. Pořad byl však určen pro širokou veřejnost, a tak se většina diváků s tématy dokázala ztotožnit. Seznam je uveden

Tabulka 0.2	Británie od A po Z
Alkohol	Rozdělení na sever a na jih
Bingo	Starší lidé
Londýnský dialekt – Cockney	Pantomima
Dóm	Fronta
Výstřednost	Routemaster
Jídlo – hrášek, tyčinky Mars	Žertovné pohlednice
Zahradní trpaslíci	Thatcherová
Nedostatek bytů	Britská vlajka
Vynálezci	Vítězství
Puzzle	Počasí
Kilt	Přístupnost „X“
WC	Klackové
Noblesní chování	Černobílé přechody
<i>Zdroj: Británie od A po Z, Channel 5</i>	Březen 2001

v tabulce 0.2 a ve třídě ho můžete prodiskutovat. Většina termínů je jasná, ale některé je potřeba vysvětlit. Smažené tyčinky Mars a zářivě zelený hrášek jsou pochoutky ze severu Británie. Britové evidentně kupují nejvíce „puzzlí“ na jednoho člověka na světě. Obchody se snaží zavést kilt jako módní oblečení pro muže. Toaletu s podstavcem vymyslel v devatenáctém století Brit Thomas Crapper. Routemastery jsou červené londýnské autobusy. V roce 1963 se prodalo 16 milionů žertovných pohlednic, ale společnost, která je vyráběla, již zanikla. Hodnocení přístupnosti filmů „X“, které jim dávalo status zakázaného ovoce, se nepoužívá od roku 1981. Klackové jsou lupiči – tvůrce komiksů Tony Husband se kreslením komiksů s názvem „Klackové“ („Yobs“), který vycházel ve dvoutýdeníku *Private Eye*, svým způsobem pomstil lupičům, kteří ho okradli. Černobílé přechody přes silnici se z Británie rozšířily do celého světa.

Pořad měl diváky především pobavit, ale místy byl naprosto trefný. Například v rozhovoru se třemi lidmi – ze Skotska, Irska a Anglie – zjistil, že první dva věděli, kdy se slaví den jejich národního patrona (Sv. Ondřej: 30. listopadu, Sv. Patrik: 17. března), ale Angličan nevěděl, že den Sv. Jiří připadá na 23. dubna. Toto zjištění potvrzuje myšlenku, že jsou to právě Angličané, kteří si nejméně uvědomují svoji národnost a jejichž identita prochází největší krizí.

Spisovatel Ross Benson v pořadu uvedl, že se Britové chovají zdvořile, aby skryli svoji v zásadě násilnou povahu. Během války o Falklandy v roce 1982 si prý Argentinci se zdvořilým chováním britských diplomatů vůbec nevěděli rady. „Nejdříve se vás snaží okouzlit, a když s nimi nesouhlasíte, zabijí vás.“ Pořad se dále věnoval některým nevšedním postavám britské kultury. Mnohé z nich můžeme označit za podivíny: muže s oděvem pošitým perlami – jednoho z tzv. londýnských „perlových králů“, sběratele zahradních trpaslíků nebo člověka, který naboso prošel napříč Británií a bydlí v jeskyni.

Omezení tohoto přístupu v tomto případě jsou: délka programu, přitažlivost zvláštního na úkor běžného a tudíž představení „potrhlejší“ Británie, než jaká skutečně je, absence všech všedních rysů života v Británii – práce, sportu, rodiny, krajiny a také jedné z nejdůležitějších prvků Britské kultury: samotné televize. Díky tomuto ojedinělému přístupu však měl pořad úspěch. Obecně řečeno oslavoval britskou výstřednost, a to Britové chtěli slyšet.

Anglie, Anglie

Hlavním hrdinou románu Juliana Barnesem jménem *Anglie, Anglie (England, England)* z roku 1998 je vlivný podnikatel, který chce proměnit ostrov Wight v zábavní park s tématem Anglie, aby se turisté nemuseli plahočit od Buckinghamského paláce do Stratford-upon-Avonu, do Chesteru a k dalším anglickým památkám. Jeho obchodní strategie zahrnuje následujících padesát typických znaků Anglie. Některé z nich jsou lehce ironické a dalo by se polemizovat i o jejich pořadí, vyjadřují ale všeobecné představy o Anglii a mnozí ze Spojeného království i od jinud je dobře znají.

Jak vidíme, na seznamu figurují památky, historické postavy, umělecká a tvůrčí díla a různé obřady. Většina lidí tyto prvky považuje za typicky anglické, i když se s nimi nutně nemusí ztotožňovat.

Častým tématem konverzace je monarchie, přestože většina Britů královnu osobně nikdy neviděla. Monarchii podporují všechny společenské vrstvy a obzvláště starší lidé. Jejich podporu však už nemají „vedlejší“ členové královské rodiny, kteří podle nich pro Británii nemají žádný přínos. Poukazují například na to, že by královská rodina měla být příkladem dobré morálky. Tři ze čtyř dětí současné královny jsou však rozvedené, což představuje horší poměr než je celostátní jedna třetina. Přestože si Britové o královské rodině nic nenamlouvají, 70 procent z nich by raději žilo jako

poddaní panovníka než jako občané republiky. Je ale s podivem, že je 68 procent Britů přesvědčeno, že za padesát let již v Británii monarchie nebude.

Co se týče kategorie „klasické seriály“, většina lidí by se mohla zmínit o *Sáze rodu Forsytů* nebo o adaptacích Jane Austenové, ale stejně tak by do kategorie mohli zahrnout populární situační komedie jako *Černá zmije*, *Hotýlek* a *Rising Damp* nebo detektivní seriály jako *Inspektor Morse* a *Vraždy v Midsomeru*. Britská kultura je z velké části založena na tom, že je Británie vnímána jako v podstatě venkovská země. Bývalý premiér John Major za základ života v Anglii označil „teplé pivo, kriket a ženy na kolech“. To jsou samozřejmě venkovské činnosti a uvedené seriály na tomto venkovském mýtu staví. Odehrávají se na krásných idylických místech a většinou popisují, jak se tam opět nastoluje pořádek, poté co byl narušen nějakou tou vraždou.

Barnesův seznam je zaměřený spíše na minulost, zčásti protože je zasazen do nostalgického románu. Slavné historické události a postavy zatlačí do pozadí dnešní banality jako „stěžování si“, „citovou chladnost“ a „nakupování“. Tento seznam více než ostatní dokumentuje tradiční britské zlovyky jako snobství, pokrytectví a proradnost. Takovýto přístup se jeví jako zastaralý a tíhne ke stavu, který zde byl před padesáti a více lety. Je to vlastně Británie v aspiku – zaseknutá ve své minulosti. Má jen pramálo společného například s dnešními britskými studenty, které zajímá cestování po Evropě, hudba a kultura drog a alkoholu.

Tabulka 0.3

Typické znaky Anglie

Královská rodina	Londýnské taxíky
Big Ben / Budovy parlamentu	Buřinka
Manchester United FC	Klasické seriály
Třídní systém	Oxford / Cambridge
Hospody	Obchodní dům Harrods
Červenka na sněhu	Dvoupatrové autobusy / červené autobusy
Robin Hood a jeho zbojníci	Pokrytectví
Kriket	Zahrádkaření
Bílé útesy v Doveru	Proradnost / nespolehlivost
Imperialismus	Roubené domy
Britská vlajka	Homosexualita
Snobství	Alenka v říši divů
Hymna Spojeného království	Winston Churchill
BBC	Marks & Spencer
Londýnská čtvrť West End	Bitva o Británii
Deník <i>The Times</i>	Francis Drake
Shakespeare	Oslava narozenin panovníka a přehlídka pěšáků a jezdeckva
Chalupy s doškovou střechou	Stěžování si
Šálek čaje s koláčky, hustou smetanou a džemem	Královna Viktorie
Stonehenge	Snídaně
Chladnokrevnost	Pivo / teplé pivo
Nakupování	Citová chladnost
Marmeláda	Stadion Wembley
Strážci londýnského Toweru	Sebemrškačství / Soukromé školy
Nemýt se / špinavé spodní prádlo	Magna charta libertatum – Velká listina práv a svobod

Zdroj: Julian Barnes, *Anglie, Anglie*
(1998)

3. Komentář

Komentář této práce se skládá ze tří kapitol, které popisují způsob, jakým byl vypracován překlad. Kapitola 3.1. se zaměří na analýzu vnětextových faktorů výchozího textu podle Christiane Nordové. Pracuje však pouze s relevantními kategoriemi. Vnitrotextové faktory budou probrány podle *Současné české stylistiky* autorského kolektivu pod vedením Marie Čechové, která svým zaměřením na styl umožňuje text vnímat jako celek, a je tak pro naše účely vhodnější. V kapitole 3.2. krátce popíši fiktivní zadání, které je nezbytné pro interpretaci provedené analýzy. Z tohoto zadání poté vyplyne překladatelská metoda, kterou se pokusím nastínit v kapitole 3.3. Zastoupeny budou obecné přístupy k překladu i konkrétní příklady problémů, se kterými jsem se při překladu setkal, a jejich řešení.

3.1. Analýza výchozího textu

3.1.1. Vnětextové faktory

Jak bylo řečeno v úvodu, vnětextové faktory budu analyzovat podle Nordové. Její model pro překladatelskou analýzu je velice podrobný, a proto se s ním dobře pracuje. Jednotliví činitelé jsou přesně popsáni a umožňují tak snadnou aplikaci na kterýkoli text. Jak se ukáže dále, vnětextové faktory jsou pro účel tohoto překladu značně důležité, protože se v cílovém textu v mnohém liší – bylo třeba zformulovat fiktivní zadání, které vnětextové faktory určí. V této kapitole však prozatím popíši pouze výchozí text a odlišnosti od překladu vyjmenuji až v kapitole následující.

Autor a jeho záměr

Hlavní autoři textu jsou dva, a to editoři Mike Storry a Peter Childs. Oba jsou odborníky na téma Británie a přednáší na britských univerzitách, čímž textu samozřejmě přidávají na autoritě. Na publikaci se podílelo ještě dalších pět autorů a i ti všichni působí na britských univerzitách. Popis jednotlivých témat je převážně objektivní a snaží se zachytit stav v době vzniku. Na konci některých částí je však někdy i odstavec, ve kterém autoři hodnotí a do určité míry i prezentují svoje názory. Kvůli počtu lidí, kteří se na knize podíleli, však není možné zjistit jakékoli tíhnutí například k určitým politickým postojům. Důležité je, že autoři jsou Brity a mohou se tak mezi ně zařadit psáním v první osobě množného čísla. V druhé polovině textu jsou představovány různé studie, jejichž tvůrci se na něm svým způsobem také podílejí, za autory je ovšem považovat nelze. Není také zcela jisté, zda někoho z autorů lze považovat i za vysilatele, případně spoluvysilatele s nakladatelstvím Routledge.

Z analýzy autorů již lze snadno odvodit jejich záměr: představit a popsat, jak funguje život v Británii. Za tímto účelem je v textu zmíněno mnoho britských reálií a

autor předpokládá jejich značnou znalost. Tím se samozřejmě poněkud zužuje okruh možných adresátů, záměr totiž není tyto reálie vysvětlit (až na výjimky), ale použít je pro ilustraci faktů z britské společnosti, politiky a kultury. Tato publikace ovšem nepatří mezi nejvíce odborné, které autoři napsali. Za sekundární záměr by se tedy mohla považovat přístupnost adresátům, kteří prozatím nemají tak velké znalosti v oboru. Tímto způsobem jim tento text umožní další více odborné studium.

Adresát

Adresáta již nelze určit tak jednoznačně jako autora. Nemá smysl se zde však zabývat náhodným příjemcem, kterým by mohl být kdokoli, a v překladu se ani nelze snažit vyhovět naprosto všem. Adresát nikde není uveden, a proto lze pouze odhadovat, komu je text ve skutečnosti určen. Zde uvedu několik možných adresátů, ale je evidentní, že můj seznam nemůže být vyčerpávající. Text se zcela jistě používá na českých univerzitách jako základní literatura na začátku studia britské kultury, používá ho i anglistika a amerikanistika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Je pravděpodobné, že se objeví i na seznamech univerzitních kurzů v zahraničí. Jednou skupinou, které je text určen, jsou tedy studenti kurzů zaměřených na britskou kulturu, a to především vysokoškolských, protože předpokladem k četbě je samozřejmě dostatečná znalost angličtiny. Z této skupiny však je třeba odebrat britské vysokoškoláky, kteří pravděpodobně o své vlastní kultuře již mají dostatečný přehled (pokud ovšem nezkoumají například jak je Británie představována za svými hranicemi). Dalším možným adresátem je kdokoli, kdo se chce nebo potřebuje dozvědět základní fakta o Británii a umí anglicky. U této skupiny se může jednat o člověka, který již má určité znalosti, ale také o naprostého laika, který je na samém začátku zkoumání britské kultury. Do této kategorie v podstatě zapadá i adresát vysokoškolský student, protože publikace se většinou používá v prvním ročníku za účelem uvedení do problematiky.

Text je spíše popularizační, a tak není určen pouze pro studium, ale i pro rozšíření čtenářových obzorů mimo akademickou půdu. Společným znakem všech adresátů je tedy to, že potřebují nebo chtějí rozšířit své znalosti o Británii.

Místo a čas komunikace, médium

Další velice důležité faktory k uvážení jsou místo a čas komunikace. Tyto kategorie úzce souvisí s autorem, jeho záměrem, i s adresátů textu. Čas komunikace je u jakékoli tištěné publikace samozřejmě velice složitý. Primárně probíhá v době, kdy je vydána, ale číst ji lze i mnoho let poté. Překládaný text je druhým vydáním a vyšel v roce 2002 v Londýně a v New Yorku. Zachycuje tedy stav do tohoto roku s tím, že nějakou dobu také vznikal. Místo vydání nehraje velkou roli, protože, jak již bylo uvedeno, je text používán převážně mimo Británii. Komunikace tedy vlastně probíhá kdykoli po vydání a kdekoli na světě.

Text je součástí učebnice a je tedy určen primárně ke čtení. Tento fakt má vliv na vnětétextové i vnitrotétextové faktory. Adresát text čte a může se vracet k částem, kterým neporozuměl nebo které si potřebuje zopakovat. Tomu jsou přizpůsobeny i vnitrotétextové faktory jako například větná stavba. Těmito faktory se budu zabývat v následující kapitole.

3.1.2. Vnitrotétextové faktory

Pro analýzu samotného textu, jazykové stránky a tematické struktury použiji termíny Marie Čechové z její publikace *Současná česká stylistika*. Rozdělení funkčních stylů v této publikaci umožňuje výchozí text přesně zařadit a umožní poté i zvolit příslušné překladatelské řešení. Text nelze zařadit pouze k jednomu stylu a bude spíše nutné jich identifikovat více a určit, který je primární a které sekundární.

Tématem textu jsou britské kulturní identity a to znamená, že je potřeba je pomocí různých příkladů popsat. Je tedy nesporné, že „do popředí vystupuje věcná stránka sdělení“, a tudíž můžeme jako základní určit styl sdělovací (Čechová 2008: 97). Prezентují se fakta a přesněji tedy jako primární funkční styl můžeme označit styl odborný. Text „se obrací k zájemci, který má jen nevelké poznatky z oboru, a tomu se podřizuje jak výběr faktů, tak i forma: ta se beletrizuje. Jednotlivé projevy mají pak blíže k publicistice nebo k literatuře krásné“ (Čechová 2008: 224). V rámci odborného stylu je tedy text jednoznačně ve stylu populárně-naučném. Obzvláště tíhnutí k některým publicistickým obrátům je pro text velice příznačné, například věta „whose waters have been ruffled by the odd murder or two“ při popisu britských seriálů na straně 21 je vyloženě neoborná a spíše vyjadřuje ironii. Lze ovšem polemizovat o tom, do jaké míry má adresát originálu nevelké poznatky. Jak již bylo řečeno v části o vnětých faktorech, text předpokládá určitou znalost britských reálií. Některé zná opravdu každý, ale ty ostatní mnoho adresátů nebude schopno bez dohledávání pochopit. Text dále vykazuje i další znaky, které Čechová považuje za charakteristické pro populárně-naučný styl: „omezení terminologie, větší šíře vyjádření a doplňování vedlejšími informacemi“ (Čechová 2008: 224). Je tedy patrné, že primární funkční styl je odborný populárně-naučný. Jako sekundární lze označit styl publicistický, který výčet faktů oživuje.

Text je členěn na krátké kapitoly s přehlednými nadpisy. Každá kapitola se zaměřuje na určitou součást britské kultury a nastiňuje tak, jaká témata budou autoři více rozvádět dále v publikaci. Takovéto členění umožňuje orientaci nejen v samotném textu, který byl přeložen, ale nabídne adresátovi i možnost předem zjistit, která kapitola obsahuje informace, které potřebuje nebo které ho zajímají. Jednotlivé kapitoly na sebe

výrazně nenavazují, a to je dáno právě tím, že se každá soustředí na jiný tematický okruh.

Větná stavba textu přesně odpovídá vnětextovým i vnitrotextovým faktorům, které jsem u textu již určil. Jakožto tištěné médium je text určený pro čtení, a tak mohou být použity i složité věty. To ovšem neznamená, že by se neuplatňovaly i věty krátké, které v populárně-naučném stylu splňují zmiňovanou publicistickou funkci. Například věta „People will not be bullied“ na straně 13 krátce a výstižně shrnuje několik předcházejících vět o odmítavém postoji Britů k autoritě vlády. Většinu textu tvoří nepříliš složité věty a souvětí. Převahují tak věty jednočlenné a dvoučlenné.

Slovní zásoba textu je spisovná a stejně jako větná stavba přesně zapadá do populárně-naučného stylu. Autoři používají jednoduchý jazyk a vyhýbají se odborným termínům. Neobvyklá nebo neobvykle použitá slova (například „subsidiary“ nations), stylisticky zabarvená slova a slova a termíny z cizích jazyků (například „per capita“, „trompe l'oeil“ nebo „ausländer“) jsou uvedena v uvozovkách nebo kurzívou.

3.2. Zadání

V minulé kapitole jsem zanalyzoval vněttextové i vnitrotextové faktory výchozího textu. V této kapitole nejdříve určím, jaké je fiktivní zadání překladu, a na základě toho budu zkoumat, jak se změní jednotlivé faktory, které jsem popsal v kapitole předchozí.

Zadání je možné považovat za jeden z nejdůležitějších faktorů překladu. Aby bylo splněno, musí se mu podřídit celý překladatelský proces, a logicky tak ovlivňuje veškeré další faktory, jak vněttextové, tak vnitrotextové. Pro tuto práci je samozřejmě zadání fiktivní, ale je potřeba s nějakým pracovat, aby určovalo způsob, jakým se přistupuje k jednotlivým překladatelským problémům. Zadání úzce souvisí s adresátem – pro koho je text určen v cílovém jazyce považuje i Nordová za jeden z nejdůležitějších faktorů překladatelské analýzy (Nordová 1991: 51). Fiktivní zadání překladu počítá se dvěma možnými skupinami adresátů. Obě skupiny mají společné to, že neovládají nebo nedostatečně ovládají anglický jazyk, ale potřebují nebo se chtějí dozvědět informace o Británii. Jednou z nich jsou posluchači univerzity třetího věku, kteří v době svého studia ještě neměli takové možnosti naučit se cizí jazyky. Druhou jsou lidé, kteří se stěhují do Británie za prací, ještě anglicky neumí, ale chtějí se dozvědět základní fakta o britské kultuře. Studenti běžných univerzitních programů, které se zabývají britskou kulturou, na seznamu adresátů nefigurují, protože tyto kurzy většinou probíhají v angličtině, a není tedy důvod používat publikaci v češtině.

Vysílatel textu zůstává nezměněn. Autory publikace i nadále budou původní vysokoškolští učitelé a budou tedy textu moct stejně jako originálu dodávat na autoritě. Stejně jako vysílatel i záměr zůstává do velké míry stejný: kniha se snaží popsat fakta o britských kulturních identitách. Aby však tento záměr byl splněn, musí se v překladu značně změnit presupozice. Přestože není vyloučeno, že český adresát bude mít rozsáhlý přehled o britských reáliích, nelze s tím počítat. Předpokládá se tedy, že jeho

znalost bude téměř nulová, aby text byl relevantní pro co největší skupinu adresátů. Tím se tedy text stává více popularizačním než originál, kdy se opravdu přesně v souladu s definicí Čechové počítá s adresátem, jehož znalost je pouze na nejzákladnější úrovni.

Další faktor, který zůstává z hlediska tvorby překladu nezměněn, je čas. Přestože je publikace již několik let stará, překlad zachycuje ten stav, který v Británii byl v době vydání, a nesnaží se nic naznačovat o vývoji, který od té doby proběhl. Jak je řečeno v samotném textu, Británie se mění velice rychle a jakýkoli pokus o doplňování informací o současném stavu by vyžadoval tak rozsáhlou rešerši, že by se na jejím základě dala napsat nová kniha a překlad by se stal zbytečným.

Vnitrotextové faktory zůstávají v překladu také z velké části stejné. Členění textu se zachová v naprosto identické formě, protože jeho funkce zaručující snadnou orientaci v textu a možnost rychle zjistit témata, kterým se budou věnovat následující kapitoly v publikaci, funguje stejně bez ohledu na jazyk, v kterém je text napsán.

Větná stavba se kvůli jazykovým rozdílům mezi češtinou a angličtinou bude do určité míry lišit například v tom, že v překladu budou některé věty spojeny a jiné zase rozděleny, případně se přeskládá jejich pořadí. Bude však zachován celkový ráz větné stavby, aby splňovala požadavky populárně-naučného stylu. To znamená, že i v překladu budou převažovat maximálně trojčlenné věty.

Nejmarkantnější vnitrotextové rozdíly mezi originálem a překladem se projeví na rovině jednotlivých slov. V překladu zajisté bude například více slov v uvozovkách, protože jejich anglické ekvivalenty jsou běžně používané, zatímco v češtině jsou spíše okrajové nebo jsou použity v nezvyklém kontextu. Příkladem jsou slova „britskost“ a „anglickost“ z první strany. Nejpatrnější rozdíl je však dán vnětetově kvůli českému adresátovi. V důsledku zmenšení presupozic téměř na nulu je na mnoha místech třeba vysvětlovat, doplňovat a rozvádět, aby se čtenář dokázal zorientovat. V populárně-

naučném stylu ovšem není zvykem používat poznámkový aparát a je tedy nutné použít vnitřní vysvětlivky a popisy.

3.3. Překladatelská metoda a konkrétní překladatelské problémy

V této kapitole se budu zabývat svým přístupem k překladu. Krátce popíšu obecnou strategii, kterou jsem při překladatelském procesu uplatňoval, a tu budu poté ilustrovat na konkrétních příkladech kulturních a jazykových problémů, které jsem musel řešit. Na místech, kde došlo k významovým posunům, použiju publikace *Teoría uměleckého prekladu* Antona Popoviče a *Umění prekladu* Jiřího Levého k jejich bližšímu určení.

Po analýze výchozího textu, promyšlení zadání a uvědomění si jeho dopadu na cílový text jsem došel k závěru, že je potřeba zachovat informativní funkci textu, ale jak již bylo řečeno, s přihlédnutím k českému adresátovi jsem nemohl použít stejné prostředky. Musel jsem zejména zvážit, do jaké míry je třeba vysvětlovat a doplňovat fakta, která by nemusela být českému čtenáři srozumitelná. Nakonec jsem došel k názoru, že je opravdu třeba přiblížit téměř vše, například doplňovat údaje o době, kdy se stala určitá událost, popisovat různé umělce a politiky a tak dále. K přiblížení osob nejčastěji využívám profesní kvalifikace, ale v případě, že je potřeba přesnější vysvětlení, používám vedlejší větu. Bez vysvětlení zůstala pouze fakta, jména a názvy, které jsou podle mého názoru v povědomí téměř všech lidí, a jejich rozvádění by na čtenáře působilo negativně, protože by si mohli myslet, že se je text snaží poučovat o naprostých základech. Jako příklad mohu uvést Buckinghamský palác.

Ve výchozím textu autoři často používají první osobu množného čísla. V některých případech takto popisují obecné poznatky, jindy však sami sebe zařazují mezi Brity. V překladu jsem musel mezi těmito dvěma užitími rozlišovat. V případě obecného tvrzení se forma mohla zachovat, ale v případech jako „if we are all British“ na straně 4, kde se věta vztahuje pouze na Brity, jsem musel volit jiné řešení, a to většinou třetí osobu množného čísla, v uvedeném příkladě „pokud jsou všichni obyvatelé Británie Britové“.

Slovní zásobu i styl, které jsem při překladu použil, jsem musel zvolit tak, aby byly přijatelné pro obě skupiny adresátů, mezi nimiž může být nezanedbatelný věkový rozdíl. To znamená, že se překlad podřizoval spíše adresátům z univerzity třetího věku než potencionálně mladší skupině lidí, kteří jedou do Británie pracovat. V důsledku toho je styl i slovní zásoba neutrální a nemohl jsem například používat slova jako „brainstorming“, přestože je dnes již čeština zná.

3.3.1. Vlastní jména

Nejrozsáhlejší problém při překladu tohoto textu jsem musel řešit u vlastních jmen. Tato kategorie je úzce spojena s kategorií presupozic, a jak jsem uvedl, rozhodl jsem se počítat s adresátem pouze s nevelkou znalostí tématu. Zmínil jsem i to, že v případě populárně-naučného textu není běžné používat poznámky pod čarou, a v textu tedy jsou vnitřní vysvětlivky. Poznámku pod čarou jsem musel použít pouze jednou, a to u „Bombardéra“ Harrise. V tomto případě nebylo možné použít vnitřní vysvětlivku, protože tato přezdívka je součástí citace anglických fotbalových fanoušků. Přemýšlel jsem i o parafrázi citace a použití jiné historické osoby, která by pro českého čtenáře nevyžadovala vysvětlení, ale zároveň by ji znali fotbaloví chuligáni. Nepodařilo se mi však najít nikoho jiného, kdo by v Německu způsobil takové škody a jehož oslavování by bylo tak negativní, a tak jsem byl nucen poznámku pod čarou použít.

Osobnosti, které v textu figurují, jsou tedy v případě potřeby čtenáři kromě výše uvedeného případu přibližovány pomocí vnitřních vysvětlivek. Ty jsou realizovány těsnými přístavky, například: „spisovatel pákistánsko-britského původu Hanif Kureishi“, „rastafariánský básník a zpěvák Benjamin Zephaniah“ a „bývalý premiér John Major“. Těsný přístavek nejméně narušuje plynulost textu, která je u populárně-naučného stylu velice důležitá. V některých případech se přístavky vyskytují již v originále, a nejedná se tedy o moje vlastní vysvětlení, například na str. 4: „R. S.

Thomas, the Welsh poet and clergyman“ / „velšský duchovní a básník R. S. Thomas“. V překladu byl tedy jen převeden přístavek volný na těsný. Některé lidi není potřeba čtenářům přibližovat, protože je dostatečně charakterizuje již popis jejich práce, který již v textu je. Například umělci Damien Hirst, Tracey Eminová a Martin Creed na straně 8 již nepotřebují blíže představit stejně tak jako Charles Hamilton na straně 10, protože to za nás učiní jejich dílo. Podobný případ je i William Gladstone, jenž má svou funkci vytesanou na náhrobním kameni.

Dalším rozhodnutím, které jsem musel učinit, bylo, zda přechylovat ženská příjmení či nikoliv. Přestože jsem u velké většiny ostatních jmen volil tu alternativu, která se nejvíce podobala anglickému originálu, u příjmení jsem se rozhodl přechylovat. Hlavním důvodem bylo opět přihlídnutí ke starším adresátům, kteří jsou na přechylování zvyklí.

Podobným způsobem jako ke jménům různých osobností jsem přistupoval i k názvům míst a událostí. I zde jsou použity převážně těsné přístavky, např. „stadion Lords“, „dostih epsomské derby“, „začátek sezóny lovu na tetřevy 12. srpna“, ale vyskytuje se i časové upřesnění, např. „během války o Falklandy v roce 1982“. Tím jsem se opět snažil adresátovi tato místa a události přiblížit, ale nenarušit tím celkový ráz textu. Je zajímavé, že se původní text zmiňuje o „Irsku“ a přitom je evidentní, že má na mysli Severní Irsko, protože mluví o decentralizaci moci do jednotlivých zemí Spojeného království. V překladu je tedy uvedeno Severní Irsko, aby nedošlo k představě, že Londýn může přenášet nějaké pravomoci na Irsko, které do Spojeného království nepatří a je samostatnou zemí. Dalším typem názvu místa, který vyžadoval jiný způsob řešení, byl „Millenium Dome“ a „Crystal Palace“. Při internetové rešerši jsem zjistil, že se české ekvivalenty „Dóm tisíciletí“ a „Křišťálový palác“ sice používají,

ale nejsou do velké míry zavedeny. Uvádím proto v závorce i anglické názvy pro případ, že by si o těchto místech čtenář potřeboval dohledat více informací.

U jmen osob a názvů míst, které jsem vysvětlil pomocí doplňujících informací, se jedná o posun. Je obtížné určit, zda tento případ zařadit mezi konstitutivní nebo individuální posuny. Na jednu stranu je rozhodnutí doplnit určité údaje na mně jako překladateli, na druhou stranu ale není motivované mými „výrazovými sklony nebo subjektivním idiolektem“ (Popovič 1975: 282). Jedná se tedy spíše o posun konstitutivní. Potřebu vysvětlovat a doplňovat, aby byl český adresát v obraze, lze vyložit jako „nevyhnutelný posun, ke kterému dochází v důsledku rozdílů mezi dvěma styly originálu a překladu“ (Popovič 1975: 282). Aby překlad splnil zadání, musí být „populárnější“ naučný než originál, a přestože je tedy rozdíl mezi styly jen velice malý, tento posun je v překladu nutný. Přesněji ho lze označit za intelektualizaci, protože předává informaci, která v originále byla obsažena jako presupozice.

Zvláštní kategorií jsou názvy uměleckých děl, filmů a televizních pořadů. Ty se dají jednoduše rozdělit do tří různých typů, k nimž jsem ke každému přistupoval jinak. U televizních pořadů a filmů jsem používal Česko-Slovenskou filmovou databázi, u ostatních děl jsem se pokoušel zjistit ekvivalent pomocí internetového vyhledavače. První typ jsou díla, která mají dohledatelný a zavedený český ekvivalent. U tohoto typu názvu jsem uváděl pouze český překlad, protože jsem usoudil, že pokud by o něm čtenář potřeboval dohledat více informací, český název by mu k tomu postačil, přestože se mnohdy anglickému originálu zdaleka nepodobá. Příklady k tomuto typu jsou *Černá zmije*, *Hotýlek* nebo *Východ je východ*. Druhý typ jsou díla, která sice nemají zavedený český ekvivalent, ale jsou jednoduše přeložitelná. V takovýchto případech jsem zvolil jako první uvést svůj vlastní překlad (případně již používaný, ale nezavedený) a do závorky původní anglický název. Anglický název v závorce zde byl nutný právě kvůli

tomu, že český překlad není dostatečně známý na to, aby ho mohl čtenář případně dohledat. Je nutno dodat, že úzus je spíše opačný, tzn. původní název jako první a překlad v závorce, nicméně v tomto textu mají jména v závorce pouze informativní charakter a slouží pouze k dohledávání. Příklady tohoto typu názvu jsou již zmiňovaný Křišťálový palác a Dóm tisíciletí, dále „Klackové“ („Yobs“), *Anglie, Anglie (England, England)*, „Británie odhalena“ („Britain Uncovered“) a *Británie od A po Z (An A-Z of Britishness)*. Výjimku zde ovšem tvoří nadpisy, kde jsou pro jednoduchost původní názvy vynechávány. Třetím typem názvů jsou takové, které nemají český ekvivalent, případně je jejich ekvivalent totožný s anglickým, nejsou lehce přeložitelná, alespoň ne bez přečtení nebo bez shlédnutí díla, a pro pochopení textu jejich převod do češtiny nehraje roli. Mezi tyto patří *Hollyoaks* a *Brookside* (na csfd.cz uvedeno pod stejným názvem) nebo *Park and Ride*.

Dalším problémem byly názvy novin. U těch jsem se musel rozhodnout, zda jejich název budu psát se členem nebo bez něj. I zde jsem provedl krátkou internetovou rešerši, při které jsem do vyhledavače zadával heslo „podle deníku X“ a „podle britského deníku X“. Za písmeno X jsem dosazoval názvy novin uvedených v textu střídavě s členem a bez něj. Je nutné říct, že ne všechny zdroje, které vyhledavač našel, byly důvěryhodné, ale zdá se, že ohledně psaní členů v anglických názvech novin v češtině prozatím neexistuje žádný úzus. Přestože se vyskytlo více záznamů se členem než bez něj, i například v rámci serveru idnes.cz se objevily obě verze. Já jsem se přiklonil k ponechání členu, protože je součástí oficiálního názvu, a tak by se dle mého názoru spíše neměl vynechávat. Názvy novin jsem také používal pouze v prvním pádě, a když bylo nutné použít pád jiný, tak jsem před názvem uváděl slovo „list“ nebo „deník“, případně jsem název nahradil ukazovacím zájmenem.

3.3.2. Citace

Při řešení překladatelského problému citací jsem musel uvážit několik faktorů. Nejdříve jsem musel rozhodnout, zda je forma důležitou součástí sdělení a zda je nutné ji zachovat. V případě že ano jsem neměl na výběr a musel jsem ji přeložit takovým způsobem, abych neměnil autorova slova. Příkladem je již zmiňovaná věta „je jen jeden ‚Bombardér‘ Harris“, kde jsem musel zachování formy a obsahu obětovat i vnitřní vysvětlivku a použít poznámku pod čarou. Do této kategorie lze zařadit i citace F. S. Fitzgeralda „bohatí jsou jiní“, T. S. Eliota „všechny typické aktivity a zájmy určité skupiny lidí“ nebo slova fotbalového komentátora „myslí si, že je po všem ... teď už opravdu ano“.

V textu se ovšem vyskytly i citace, u kterých v překladu z různých důvodů nebylo nutné nebo možné zachovávat formu, a mohl jsem je tedy převést na nepřímá tvrzení. Jedním z důvodů, proč jsem musel citace odstranit, bylo doplňování informací, které v původní citaci nebyly, a tak se již za citaci nedala považovat. Tento postup jsem zvolil u výčtu typických anglických zájmů podle T. S. Eliota na první straně. V překladu bylo s přihlédnutím k zadání potřeba mnohé položky vysvětlit a původní Eliotova slova doplnit, a tak již tento seznam nemohl v žádném případě být prezentován jako jeho slova. Dalším případem se stejnou motivací pro parafrázi citace byl verš z písně „Vládni, Británie“. Snažit se zachovat jeho vyznění nebylo potřeba. Citace v originále funguje jako jakýsi důkaz toho, že Britové jsou samostatní, a tuto funkci nepřímý překlad obsahu písně zachovává.

3.3.3. Novotvary

V kapitole o jazyce jsem pro překlad spojení „Johnny Foreigner“ a sloves „to welsh“ a „to scotch“ použil novotvary. Motivace pro toto řešení je stejná jako u jmen televizních

pořadů typu *An A-Z of Britishness*. Zaprvé se český překlad ihned nabízí a zadruhé by pouhý přepis anglických slov pro českého čtenáře neměl žádnou výpovědní hodnotu o tom, jak má v sobě angličtina podle autorů zakódovány předsudky. Na tomto místě se jedná o přesný opak situace ze začátku části o jazyce, kdy je naopak prezentováno anglické „foreign“ a je potřeba zdůraznit, že se jedná právě o toto konkrétní slovo v kontrastu s francouzským, španělským a německým ekvivalentem.

V případě spojení „Johnny Foreigner“ jsem chtěl zachovat domáckost oslovení Johnny a zároveň pojmout obecný hovorový význam „chlápek“, a tak jsem zvolil časté české jméno Honza. Slovo „foreigner“ jsem naopak chtěl k ležérnímu „Honza“ postavit do protikladu a vyjádřit zášť, která v originále bezpochyby je. Proto jsem místo neutrálního „Cizinec“ zvolil expresivnější „Cizák“. Velké písmeno bylo ponecháno, aby celé spojení stejně jako v originále vypadalo jako jméno a příjmení. V závorce je opět uvedeno původní anglické spojení pro účely dohledávání.

Anglická slovesa „to welsh“ a „to scotch“ jsem překládal jako „velšit“ a „skotit“ po vzoru českého „cikánit“, které podobným způsobem využívá obecné představy o určité skupině lidí a podtrhuje jejich negativní znaky, které mohou a nemusí být pravdivé. Tato varianta lépe ilustruje hanlivý nádech těchto sloves než například pouhé vysvětlení pomocí definice významu. Docházelo by tak totiž k nežádoucí nivelizaci. Tyto novotvary v kontextu fungují lépe, a je tak přesněji zachován styl výchozího textu. Důležitá je i jazyková stránka problému. Sémantika slovesa „to welsh“ umožňuje i nedokonavý smysl, například „try to welsh“ - pokusit se švindlovat / ošvindlovat“, zatímco sloveso „to scotch“ ve smyslu „zabránit“ je spíše dokonavé. Nabízí se tedy i dokonavé varianty „ovelšit“ a „oskotit“ s předponou o-. Internetový *Slovník spisovného jazyka českého* u slovesa „cikánit“ tuto předponu uvádí jako možnou. V překladu jsem ovšem pro jednoduchost zvolil pouze nedokonavé tvary,

protože uvedená slovesa zde plní pouze ilustrativní funkci a není pravděpodobné, že by se je v češtině adresát ani nikdo jiný pokoušel používat v praxi.

3.3.4. Koheze

Čeština a angličtina mají odlišné kohezní prostředky a v některých případech může přeložený text kohezi naprosto ztratit, pokud se s tímto faktem překladatel nevypořádá. V originále text několikrát bez jakéhokoli naznačení přechází z obecného tvrzení a obecného popisu skutečnosti ke konkrétnímu případu, kterým své tvrzení dokazuje nebo doplňuje. V češtině by takovýto postup adresáta značně zmátl, protože konkrétní případ zdánlivě vůbec nenavazuje na předcházející obecnou část, a je proto nutné tento problém vyřešit. Mým řešením bylo vložit do věty, ve které je uveden konkrétní případ, slovo „například“. Tím je jasně signalizován přechod od obecného ke konkrétnímu. Uvedu zde srovnání:

- As often as not the rich are distinguished by the flamboyant garishness of their taste, rather than by their discernment. Ruby Wax conducted viewers around the Duchess of York's 'distinctive' home in a famous television programme.
- Bohaté častěji poznáme spíše podle jejich okázalého křiklavého vkusu než podle jejich schopnosti rozlišovat kvalitu. Komička Ruby Wax například ve slavném televizním pořadu diváky provedla velice „svérázným“ domem vévodkyně z Yorku.

Ze srovnání plyne, že v těchto případech postačí poukázat na to, že se jedná o konkrétní příklad, a koheze v češtině funguje. Stejně jako v případě přibližování osob a míst i

vložené slovo „například“ představuje konstitutivní posun, a to opět intelektualizaci, protože vysvětluje vztah mezi dvěma větami.

3.3.5. Slovní spojení bez jednoznačného českého ekvivalentu

V textu se objevují dvě slovní spojení, která v češtině nemají žádný přímý ekvivalent, který by se běžně používal. Jde o spojení „old money“ a „community project“. Řešení tohoto překladatelského problému vyžadovalo zamyšlení nad jejich významem a vytvoření určité definice, která poté fungovala na místě původního spojení. I zde se jedná o nezbytnou intelektualizaci.

V případě „old money“ jsem musel definovat, přesně na koho autoři poukazují. Po obecné větě, v které je toto spojení obsaženo, je zmíněn Vévoda z Westminsteru, a proto jsem uvažoval o slovu „aristokracie“. Pointou celého odstavce obsahujícího spojení „old money“ je však to, že v Británii klesá podíl bohatých lidí, kteří své peníze zdědili po svých předcích. Přestože aristokracie do této kategorie zajisté zapadá, určitě není jediná. Podstatou řešení bylo uvědomit si, že je třeba najít antonymum ke slovu „zbohatlík“. Protože se jedná o bohatství, které se dědí z generace na generaci, rozhodl jsem se pro řešení „tradiční bohaté rodiny“. Na rozdíl od zbohatlíků, kteří jsou bohatí sami a mohou mít i chudé členy rodiny, bývají tradiční bohaté rodiny zámožné jako celek.

Sousloví „community project“ není problematické ani tak kvůli tomu, že by neexistoval ekvivalent samotného spojení. Výraz „komunitní projekt“ se do češtiny dostává a internetové zdroje ho používají (například Nadace Open Society Fund Praha). Není však zaručené, že ho bude každý adresát znát, obzvláště student univerzity třetího věku. Proto jsem se ho rozhodl doplnit o dvě vedlejší věty, které jeho význam vysvětlují a zároveň ho staví do opozice s Dómem tisíciletí. Zde uvedu své řešení v kontextu: „Podle mnoha lidí je Dóm pravým opakem prosperujícího projektu Eden (...), jenž

začínal jako komunitní projekt, do kterého se zapojovali místí lidé a který nebyl financován státem.“ Pro adresáta znalého tématu tato informace nebude redundantní právě díky srovnání s Dómem. Pro adresáta, který termín nezná, se však jedná o jednoznačné vysvětlení.

3.3.6. Problémy na syntaktické rovině

V důsledku rozdílů mezi češtinou a angličtinou bylo často nutné změnit syntaktickou strukturu. Jako příklad uvedu srovnání původní anglické věty se svým překladem:

- The featuring in popular culture of such figures has undoubtedly contributed to the mystique of the great public schools, such as Eton and Harrow...
- Takovéto postavy v populární kultuře zajisté přispěly k tomu, že si lidé slavné soukromé školy jako Eton nebo Harrow představují jako velice tajuplná místa.

Na první pohled je patrné, že syntaktická struktura překladu je od originálu naprosto odlišná. V překladu je místo jedné věty použito podřadné souvětí (v originále navíc věta dále pokračuje, zatímco v překladu je rozdělena). V češtině neexistuje gerundium, a tak jsou slovesa v aktivním tvaru a slovo „postavy“ se přesouvá do pozice podmětu. Vedlejší věta v aktivu neumožňuje deagentně vyjádřit anglické „mystique“, a tak bylo nutné použít obecný podmět „lidé“. Použití doplňku na konci věty navíc vyžaduje novou referenci ke školám, a ta je realizována hyperonymem „místa“.

Případů, kde se takovéto změny vyskytují, je v textu nespočet. Uvedu zde ještě několik příkladů s krátkým popisem změn, ke kterým v překladu došlo:

- Změna participia na opisné pasivum: *A study dealing with the way we live / Studie se zabývala dnešním způsobem života.*
- Změna pasiva na aktivum: *It was undoubtedly also meant to lend authority to the government / Stavba měla zcela určitě vládě také posílit autoritu.*
- Změna pasiva na opisné pasivum: *It was seen as inhumane to display her to the masses / Vystavit ji na oči veřejnosti se považovalo za nelidské. Čeština také samozřejmě nemůže použít dvojí podmět *it – to display.**
- Změna souvětí na větu jednoduchou: *Britain is a country where interest in sport has always flourished / V Británii se lidé o sport vždy zajímali.* Tato změna je spíše řídká a častěji dochází k opačnému jevu, tzn. použití souvětí v překladu na místě, kde je v originále věta jednoduchá, jako například ve srovnání uvedeném na začátku této části.

V případě takovýchto syntaktických změn není možné určit žádnou jednoznačnou metodu ani žádný klíč k řešení, který by byl stejně platný ve všech situacích. Je potřeba u každé věty zvláště zvážit, zda je vhodnější v překladu syntaktickou strukturu originálu zachovat, nebo zda ji nějakým způsobem převést, aby v češtině byla přirozenější nebo aby lépe zapadala do populárně-naučného stylu.

3.4. Závěr

V této práci byl vytvořen překlad úvodu do učebnice *Britské kulturní identity* s názvem „Británie v moderním světě“. Celý překladatelský proces byl ovlivněn zadáním, které určilo účel cílového textu a hlavně jeho příjemce. Zadání tak mělo dopad na téměř všechna překladatelská rozhodnutí, která bylo nutné učinit. Byly zanalyzovány vnětextové a vnitrotextové faktory originálu a způsob, jakým se v překladu změnilo s ohledem na zadání. V tomto kroku byly odhaleny některé důležité odlišnosti, které poté určovaly způsob řešení překladatelských problémů. Mezi nejdůležitější z nich patří převod vlastních jmen, která bylo potřeba českému adresátovi přiblížit. Byly rozděleny do několika kategorií a u každé z nich byl popsán způsob, kterým tohoto cíle bylo dosaženo. Dalším problémem byly citace, u kterých bylo třeba rozlišit mezi případy, kdy je důležitá forma a je nutné ji zachovat a kdy je možné citaci přeformulovat a použít volnější překlad. V práci byly vytvořeny i některé novotvary, které vyžadovaly tvůrčí postup, aby stylově zapadaly do kontextu a nedocházelo k nežádoucím posunům. V určitých částech textu bylo také třeba použít odlišné kohezní prostředky v důsledku odlišnosti mezi angličtinou a češtinou. Objevila se i slovní spojení, která bylo nutné přeložit pomocí jejich definice, protože v češtině neexistuje jejich přímý ekvivalent, který by byl dostatečně naturalizovaný. Bylo nutné řešit i problémy na syntaktické rovině. U těch se však muselo přistupovat zvlášť ke každé větě a nebylo možné vytvořit žádný univerzální postup.

Resumé

Překlad úvodu učebnice *Britské kulturní identity* byl podřízen zadání, které určovalo jeho adresáty jako studenty univerzity třetího věku a lidi, kteří jedou do Británie pracovat a chtějí mít o kultuře této země základní přehled. To vyžadovalo značné použití vnitřních vysvětlivek, aby se český adresát dokázal zorientovat v četných reáliích, o kterých se v textu píše. Bylo také nutné dodržet populárně-naučný styl a snažit se vyhnout slovům, která nejsou v češtině zcela naturalizována a kterým by obzvláště starší adresáti nemuseli rozumět. V komentáři jsou popsány vnětextové a vnitrotextové faktory originálu a způsob, jakým se v překladu mění s ohledem na zadání. Dále se komentář zabývá překladatelskou metodou, kterou ilustruje na konkrétních příkladech problému, které během překladu nastaly.

Résumé

The translation of the introduction to the *British Cultural Identities* textbook was governed by the translation instructions which determined its recipients as students of the university of the third age and people wishing to travel to Britain for work who want to have a basic knowledge of the country's culture. To achieve this goal, frequent use of in-text explanations was necessary for the Czech recipient to understand the many facts about Britain mentioned in the text. The style of the translation had to meet the standards of a popularizing text and words not entirely naturalized in Czech had to be avoided, especially with respect to older recipients who might not know them. The commentary describes extratextual and intratextual factors of the original text and the way these change in the translation, keeping in mind the instructions. It also covers the translation method and illustrates it giving specific examples of problems which occurred in the translation process.

Bibliografie

Primární zdroj:

Storry, M. a Childs, P. „Introduction: Britain in the Modern World“. *British Cultural identities*. Londýn a New York: Routledge, 2002.

Sekundární zdroje:

Čechová, M. a kol. *Současná česká stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4

Čechová, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 1996. ISBN 80-85866-12-9

Hais, K. – Hodek, B. *Velký anglicko-český / česko-anglický slovník*. elektronická verze. LEDA, 1995.

Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (ed.). *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5

Levý, J. *Umění překlada*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X

Nord, C. *Text analysis in translation : theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Amsterdam: Rodopi, 1991. ISBN 90-5183-311-3

Popovič, A. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1975.

Internetové zdroje:

„Arthur 'Bomber' Harris“. BBC History.
<http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/harris_arthur_bomber.shtml>. 9.1.2012.

„Benjamin Zephaniah“. <<http://www.benjaminzephaniah.com/content/index.php>>. 9.1.2012.

„Big Brother (TV pořad)“. Česko-Slovenská filmová databáze.
<<http://www.csfd.cz/film/250592-big-brother/>>. 9.1.2012.

„Brookside (TV seriál)“. Česko-Slovenská filmová databáze.
<<http://www.csfd.cz/film/100739-brookside/>>. 9.1.2012.

„Černá zmije II (TV seriál)“. Česko-Slovenská filmová databáze.
<<http://www.csfd.cz/film/72408-cerna-zmije-ii/>>. 9.1.2012.

Eden Project, the. <<http://www.edenproject.com>>. 9.1.2012.

Havránek, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého*. <<http://ssjc.ujc.cas.cz/>>. 9.1.2012.

„Hollyoaks (TV seriál)”. Česko-Slovenská filmová databáze. <<http://www.csfd.cz/film/232503-hollyoaks/>>. 9.1.2012.

„Hotýlek (TV seriál)”. Česko-Slovenská filmová databáze. <<http://www.csfd.cz/film/73227-hotylek/>>. 9.1.2012.

„Inspektor Morse (TV seriál)”. Česko-Slovenská filmová databáze. <<http://www.csfd.cz/film/69376-inspektor-morse/>>. 9.1.2012.

„Kureishi, Hanif”. Screenonline. <<http://www.screenonline.org.uk/people/id/469222>>. 9.1.2012

„Rising Damp (TV seriál)”. Česko-Slovenská filmová databáze. <<http://www.csfd.cz/film/166554-rising-damp>>. 9.1.2012.

„Timeline: Passport row”. BBC News World Edition. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/1137974.stm>. 9.1.2012.

„Vraždy v Midsomeru (TV seriál)”. Česko-Slovenská filmová databáze. <<http://www.csfd.cz/film/111844-vrazdy-v-midsomeru>>. 9.1.2012.

Vyhledavač Google. <www.google.cz>. 9.1.2012.

Vyhledávání na stránkách Nadace Open Society Fund Praha. <<http://www.osf.cz/hledat?searchphrase=exact&searchword=komunitn%C3%AD+projekt>>. 9.1.2012.

„Východ je východ”. Česko-Slovenská filmová databáze. <<http://www.csfd.cz/film/83016-vychod-je-vychod/>>. 9.1.2012.